

# *Titova „Sabrana djela“*

Nastali u različitim uslovima i periodima životnog i revolucionarnog puta, mnogi Titovi radovi su i do danas ostali nepoznati. Objavljivanjem njegovih celokupnih, odnosno »Sabranih djela«, u naučno-kritičkoj obradi, stvaranih više od pet decenija — od prvih članaka iz 1926. godine — ona su postala dostupna najširoj javnosti.

Sakupljeni i hronološki raspoređeni u tomove, ti radovi će neposrednije osvetliti ulogu Josipa Broza Tita u jednoj od najznačajnijih i najsudbonosnijih prekretnica u istoriji naroda i narodnosti Jugoslavije, kojoj su njegovo revolucionarno delo i stvaralačka misao dali neizbrisiv pečat. Priređeni prema naučnim načelima, oni će biti nezamenjiv izvor za upoznavanje i svestranije izučavanje najnovije istorije, originalne jugoslovenske teorije i prakse revolucije i, u sklopu toga, koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Zbog toga se Redakcija »Vojnog dela« obratila drugovima Milojku Druloviću, izvršnom sekretaru Predsedništva CK SKJ, i general-pukovniku Nikoli Pejnoviću, načelniku Centra za strategijska istraživanja Generalštaba JNA, s molbom da uz Titov »Predgovor« daju kompleksniji prikaz njegovih »Sabranih djela«, kako bi ih što više približili našim čitaocima i podstakli ih na temeljno izučavanje.

Osim toga, donosimo i prilog pukovnika Miše Lekovića, jednog od priređivača Titovih »Sabranih djela«.

## *Predgovor „Sabranim djelima“*

Povodom izdavanja mojih sabranih djela, želio bih reći nešto o tome u kakvim uslovima su ovi radovi pisani i kako su nastajali.

Ja sam kao radnik u Kraljevici, a poslije u Smederevskoj Palanci, osjećajući težinu položaja radničke klase, počeo da pišem u tadašnjoj radničkoj i partijskoj štampi. Slao sam dopise u kojima sam iznosio svoja zapažanja o prilikama u kojima je živjela i borila se radnička klasa i kako sam ja gledao na izlaz iz tadašnje situacije.

Kada sam se uskoro uključio u partijski i sindikalni rad u Zagrebu, jednom od najsnažnijih proleterskih centara u našoj zemlji, moje pisanje postalo je raznovrsnije. Osim članaka, izvještaja i proglašenja koje sam morao tada pisati u ime gradskih i pokrajinskih rukovodećih tijela povodom određenih historijskih datuma ili krupnijih političkih zbivanja, ja sam se morao baviti jednim od najtežih problema koje je tada naša Partija morala rješavati — borbom za njeno jedinstvo, jer je zaprijetila opasnost da frakcionaške borbe onespobe Partiju za akciju i da razore njen ugled u narodu. Dokumenti Osme mjesne partijske konferencije zagrebačke organizacije od februara 1928. godine bili su istovremeno pokušaj da se izgradi takva platforma revolucionarne borbe na čijoj bi osnovi radnička klasa mogla izrasti u vodeću snagu društva.

I na robiji sam ponešto pisao, ali nisam siguran da je sve to sačuvano.

Od kada sam kooptiran za člana Politbiroa CK KPJ, sredinom 1943. godine, moj rad bio je neposrednije vezan za rukovođenje Partijom i za izgradnju njene politike. Moji radovi iz tog perioda nose snažan pečat uslova u kojima su tada djelovali jugoslovenski komunisti. Bilo je to vrijeme kada su u borbi protiv apsolutističke diktature kralja Aleksandra izrastale nove generacije revolucionara koji su uspješno počeli obnavljati gotovo razbijene partijske organizacije.

Platforma revolucionarnog radničkog pokreta u tadašnjim okolnostima, izražavajući goruće probleme narodnog života, trebalo je da postavi osnove za rješavanje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, za izlaz iz teškog položaja radnog seljaštva, a protiv sistema ugnjetavanja, denacionalizatorske politike i političkog bespravlja. Istovremeno je trebalo otvarati perspektivu omladini, a naročito se moralo upozoriti na to kakvu opasnost svijetu nosi fašizam svojim mračnjaštvom i ratnom politikom.

Češće dolazeći u zemlju iz Beča, gdje je bilo sjedište Centralnog komiteta naše Partije, imao sam dosta susreta i razgovora sa tadašnjim partijskim kadrovima u zemlji i mogao sam neposrednije zapaziti sa kakvom ozbiljnošću su ti, uglavnom mladi revolucionari, shvatali probleme pokreta i kako je kod njih sve više sazrijevala svijest o neophodnosti izgradnje jedinstvene i snažne Partije koja bi bila kadra da savlada teške uslove ilegalnosti, svirepog policijskog terora i progona od strane režima. Tada je sazrijevalo saznanje o neophodnosti savlađivanja sektaštva u našim vlastitim shvaćanjima i metodima rada, jer je sektaštvo, slično frakcionaštvu, također ometalo napredovanje našeg komunističkog pokreta. Svim ovim problemima bavile su se partijske konferencije koje su u to vrijeme održane, a o njima se govori i u dokumentima Četvrte konferencije KPJ.

Kad sam se u jesen 1936. godine vratio iz Kominterne s posebnim ovlaštenjima da rukovodim radom Partije u zemlji, a pogotovo kada sam u avgustu 1937. godine došao na čelo Partije, još više su se proširili obim i vrsta mojih djelatnosti. Tada sam preuzeo i prepisku s Izvršnim komitetom Kominterne, posebno sa Vilhelmom Pikom i Georgi Dimitrovom. Iz tog vremena potiče i niz mojih članaka objavljenih u organima naše Partije (»Proleter«, »Srp i čekić«, razni bilteni), kao i u nekim organima Kominterne (»Rundschau«, »Die Welt«, »Voix européennes«).

Između ostalog, tada sam napisao u ime CK KPJ Otvoreno pismo komunistima Jugoslavije, referat za Zemaljsko savjetovanje juna 1939. godine, referat za Petu zemaljsku konferenciju KPJ, mnoge proglase u ime i po nalogu CK KPJ o tadašnjim važnijim političkim zbivanjima u zemlji i svijetu, itd.

Većina tekstova iz tog perioda odnosi se na rješavanje takozvanog »pitanja KPJ«, kada je našoj Partiji zaprijetila opasnost da bude raspuštena od Kominterne, uz novo razbuktavanje frakcionaških i grupaških borbi. Ja sam tada morao da pišem niz referata, izvještaja, pisama, apela, da bih odbranio stvar naše Partije, da bih je

odbranio od optužbi o policijskim i stranim špijunima u njenim redovima, da bih dokazao da frakcionaške borbe vođene u vrhu Partije i nekim partijskim centrima (na primjer na robiji) nisu zahvatile ono odano i prekaljeno članstvo koje se u teškim uslovima u zemlji borilo za jačanje revolucionarnog pokreta i za ideale radničke klase i komunizma. Ja sam već više puta isticao da meni lično, a i drugovima koji su sa mnom tada radili, nikada nije bilo teže nego baš u to vrijeme.

Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija predstavljaju posebno poglavlje u historiji naše Partije i, razumije se, u mom životu i radu.

Kada je fašističkom okupacijom naše zemlje bio ugrožen opstanak i dovedena u pitanje sudbina naših naroda, osnovno je bilo organizovati i pokrenuti narod u borbu i pokazati da svaki narod i narodnost samo sopstvenom borbom i u bratskoj saradnji sa svim ostalim narodima Jugoslavije mogu osloboditi svoju domovinu, a i svaki narod posebno postići svoje nacionalno oslobođenje, uzimajući sudbinu u vlastite ruke. Mi smo se tada našli u složenim uslovima i u krvavoj borbi sa daleko nadmoćnijim i do zuba naoružanim fašističkim okupatorom i domaćom kontrarevolucijom u službi okupatora.

Ali, svjesni veličine borbe i plemenitosti ciljeva koji su pred nama stajali, mi smo bili nošeni nevjerovatnom energijom. Kao pripadnici revolucionarnog pokreta mi smo se našli tada na jednoj od najtežih historijskih proba — koliko smo kao avangardna snaga radničke klase svojim djelima i borbom kadri da postanemo istinska narodna partija. Tada se pokazalo od kolikog je značaja bilo to što smo ušli pripremljeni u borbu, sa jasnim planovima o tome za čim idemo, šta možemo i moramo da postignemo.

U tim izuzetnim ratnim okolnostima, punim neizvjesnosti, raznih iznenađenja i naglih promjena situacije, moralo se brzo reagovati. Nekada je bilo potrebno davati kratka uputstva i direktive, a u izvjesnim momentima izvršiti svestraniju analizu pređenog puta da bi se uspješnije išlo dalje. Često se nije raspolagalo potpunijim informacijama o raznim pojavama, kao i o snagama i namjerama neprijatelja, što je sve uticalo na karakter naših odluka, a i na dokumente iz tog perioda.

Radovi iz poslijeratnog perioda takođe nose sva obilježja dinamičnog ritma izgradnje našeg socijalističkog samoupravnog društva, sa svim teškoćama i protivrječnostima koje smo morali razrješavati i savlađivati. Pri tome smo često bili izloženi raznovrsnim vanjskim pritiscima. Najprije su osporavana naša prava kao savezničke zemlje od strane nekih krugova na Zapadu, a 1948. godine sukobili smo se

sa Staljinovim hegemonizmom i kominformovskim napadima na našu Partiju i na našu socijalističku zemlju.

Naše odlučno suprotstavljanje staljinističkoj kampanji davalo je niz godina osnovni pečat cjelokupnom našem razvitku i radu. Trebalo je odbraniti revoluciju, trebalo je objasniti njene osobenosti, korijene njene autentičnosti i samostalnosti, kao i neminovnost sudara sa takvim hegemonističkim, socijalizmu tuđim, pritiskom kakav smo mi doživjeli te 1948. godine i nekoliko narednih godina, dok nije doživjela krah takva Staljinova hegemonistička politika. Ali, braneći istinu o našoj zemlji i o našoj revoluciji, izloženi neosnovanim i klevetničkim napadima, mi nikada nismo dozvolili da dođemo na pozicije antisovjetizma, za šta nas je Staljin optuživao.

Osim složene problematike izgradnje socijalističkog društva, a naročito razvoja samoupravljanja, čime sam se neprekidno bavio, i spoljnopolićka problematika, koja je ispunjavala veliki dio moje aktivnosti, znatno je zastupljena u mojim radovima.

Nije moje da ocjenjujem vrijednost ovih radova. Historija i nauka će o tome izreći svoju ocjenu. Ono što bih ja ovdje htio reći jeste to da je naš odnos prema zadacima koje je historija pred nas postavljala i naše oslanjanje na marksizam kao revolucionarnu teoriju, naše razumijevanje društvene stvarnosti u kojoj smo djelovali, izbor odgovarajućih oblika organizovanja revolucionarnih snaga i metoda borbe — da je sve to omogućilo našoj Partiji da bude organizator narodnooslobodilačkog rata i pobjede socijalistićke revolucije i izgradnje socijalistićkog društva. Sve je to nama omogućilo da savladujemo raznovrsne teškoće, da stalno razvijamo našu revoluciju, produbljujući njenu oslobodilaćku i humanu suštinu.

Ovi radovi su i historijsko svjedoćanstvo o našim saznanjima i mogućnostima djelovanja u svakoj fazi naše revolucionarne borbe. Oni su slika našeg vlastitog rasta i onoga što smo uradili i kako smo uradili, ponekad i sa jednostranostima u našim saznanjima i ocjenama, pa i zabludama.

Međutim, ja sam smatrao da nemam pravo da u tim radovima, kao svjedoćanstvima, išta mijenjam — da bi danas neke stvari, možda, drukćije izgledale. Ne, smatram da nam ne treba nikakvo poboljšavanje takve vrste. Neka historija i buduće generacije sude o nama onakvima kakvi smo bili i kako smo se razvijali i u kakvom smo se pravcu kretali.

Htio bih se zadržati i na nekim stavovima i ocjenama iznijetim u pojedinim mojim radovima. Već sam rekao da su na sve ove radove uticali neposredni uslovi i specifićne okolnosti u kojima smo djelovali i vodili našu borbu. Ali na naše stavove djelovali su još

neki faktori. Između ostalih, snažan uticaj imala je Kominternu kao međunarodni centar svjetskog komunističkog pokreta sa ogromnim autoritetom.

S obzirom na karakter odnosa stvarnih u Kominterni, čija je sekcija bila i KPJ, njen uticaj se odražavao i na pojedine naše ocjene i stavove o nekim zbivanjima u međunarodnim odnosima i međunarodnom komunističkom pokretu, kao i o nekim problemima u našoj Partiji i našoj zemlji.

Razumije se da je neovlasno miješanje Kominterne u život komunističkih partija imalo veoma štetne posljedice. Tako, na primjer, u vezi sa insceniranim procesima starim revolucionarima u SSSR-u mi smo, u osnovi, bez pogovora prihvatili onakvu interpretaciju kakvu su o njima davali zvanični sovjetski organi. Tada su u Staljinovim čistkama stradali i mnogi jugoslovenski komunisti koji su cio svoj život posvetili revoluciji. Mi sve takve ljude moramo do kraja rehabilitovati, njihov životni put osvijetliti, sagledati njihovo mjesto u našem revolucionarnom pokretu. Za mnoge smo mi to već učinili. Ali i takvim ljudima kao što su, na primjer, Milan Gorkić, Ivan Gržetić, Antun Mavrak i drugi moramo dati odgovarajuće mjesto u historiji našeg revolucionarnog pokreta. Jer sasvim je jasno da ni Gorkić nije bio nikakav strani špijun, kako je optuživan.

Kada su vođeni ti sudski procesi u Sovjetskom Savezu, sredinom tridesetih godina, neki, uglavnom intelektualni krugovi, ne samo što su osuđivali ta stradanja revolucionara i kritikovali Sovjetski Savez, nego su se pojedini napredni ljudi čak razočaravali u socijalizam i počeli da šire nevjericu u njegov humani smisao i oslobodilačke ciljeve.

Tada se i trockizam nametnuo svjetskom komunističkom pokretu kao jedna od tema. O tome se mnogo pisalo i u našoj partijskoj publicistici, a i ja sam se time bavio. Mi smo tada neke pojave i u našem pokretu kvalifikovali kao trockizam, a ponekad smo nosioce takvih pojava proglašavali trockistima.

Za našu Partiju, koja se tada nalazila usred oštirih klasnih sudara i društvenih borbi, bilo je osnovno jačati jedinstvo revolucionarnog radničkog pokreta, jačati ulogu i autoritet Partije kao avangardne snage. A mi smo sve to gradili dobrim dijelom braneći i popularišući SSSR kao zemlju socijalizma. Braneći potrebu jedinstva pokreta i braneći liniju revolucije, mi smo opravdano udarali protiv svega onoga što je slabilo to jedinstvo, bez obzira na subjektivne namjere pojedinih ljudi.

U interesu historijske istine, ni u vezi s tim ne mogu se vršiti nikakve prepravke u dokumentima. Ja sam jedino, na sugestiju Re-

dakcije, neka takva mjesta u mojim tekstovima propratio svojim bilješkama, razjašnjavajući okolnosti u kojima su nastajale neke naše ocjene, čime su one bile motivisane i kakav je bio njihov smisao.

Bilo je, naravno, i obrnutih slučajeva. Izvjesni ljudi su svojevremeno djelovali kao istinski revolucionari, a kasnije su otpadali od pokreta. Ja ni u takvim slučajevima nisam smatrao da se dokumenti o tome mogu izostavljati ili da treba u njima išta mijenjati. Na primjer, ja sam sa Andrijom Hebrangom jedno vrijeme blisko sarađivao. On je sa mnom bio ona manjina Mjesnog komiteta Zagreba koja je odlučno istupila protiv obje frakcije. Ali je Hebrang kasnije, nalazeći se duže na robiji, počeo popuštati, a posebno je podlegao u ustaškom zatvoru. Imajući u vidu upravo taj njegov pad, njega su u momentu Staljinovog napada na nas izvjesni sovjetski organi pokušali iskoristiti u borbi protiv naše Partije.

Sličan slučaj bio je i sa Milovanom Đilasom. On je jedno vrijeme bio istaknuti predstavnik partijskog rukovodstva za Srbiju, a poslije je ušao u Privremeno rukovodstvo KPJ koje sam ja formirao u zemlji početkom maja 1938. godine. Ali, razočaran teškoćama i protivrječnostima našeg socijalističkog razvitka, a, vjerovatno, i usljed slabosti karaktera, on se stavio u službu inostranstva i postao renegat komunističkog pokreta. Ponašajući se kao uvrijeđena veličina, on ni sada ne preza da napakosti svojoj domovini u kojoj uživa sva prava bivšeg rukovodioca.

U ovim mojim radovima ima i takvih, kao što su neki proglasi, rezolucije, izvještaji i slično, koji ponekad nose karakter kolektivnog stvaranja. U njihovoj izradi učestvovali su i pojedini moji saradnici. Ali, pošto sam najčešće ja davao osnovu, pisao nacрте ili pripremao manje-više cjelovite dokumente, Redakcija je zauzela stav da i takve radove treba uključiti u ovo izdanje. Ja sam se s tim saglasio, ali sam smatrao da u svakom takvom slučaju treba reći da je to kolektivan rad.

Rado sam se odazvao molbi Odbora i Redakcije za izdavanje ovih djela da pomognem u autorizaciji svojih tekstova, utoliko prije što su u ilegalnim uslovima mnogi moji radovi potpisivani raznim pseudonimima, a neki objavljeni bez ikakvog potpisa. Obimna istraživanja koja je obavio Institut za savremenu istoriju i grupa priređivača pokazala su da je broj sačuvanih radova mnogo veći nego što sam pretpostavljao, pa je identifikovanje autorstva bilo utoliko potrebnije. Razumije se da će se u budućem korišćenju ovi moji radovi uzimati u ovom autorizovanom, autentičnom obliku.

U Beogradu, maja 1977.